

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga?

Szerző:

Dr. Pálfalvi Andrea

2015. január 22.

A férfiak gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési jogát, önrendelkezési szabadságát érintő próbaperben hozott jogerős ítélet indokolását, ill. egyéb hivatalos álláspontot elemezve a címben szereplő kérdésre egyértelműen nemleges a válaszom.

Személyes tapasztalatom szerint a témafelvetés Magyarországon ma még a tabu kategóriájába tartozik. A megkeresett ügyvéd- és jogász kollégák, újságírók, hivatal, társaság vagy elzárkóztak, vagy nem kívántak a kérdéssel érdemben foglalkozni, ezért - talán hiánypótló jelleggel - kísérelem meg a rendelkezésemre álló hivatalos álláspontokban, ítéletekben foglaltakat elemezni valamint azokból csupán tényszerű következtetést levonni.

A hazai jogalkotás a művi meddővé tételről szóló 43/2005.(XI.11.) AB határozatban fejti ki, hogy a gyermekvállalás kérdésében való szabad döntés az önrendelkezési jog - s ezáltal az Alaptörvényben védett emberi méltóság - része. Ez a szabályozás teljes mértékben megfelel a modern, demokratikus jogállami gondolkodásnak valamint az önrendelkezési jog társadalmi szintű, tudatos gyakorlását tiszteletben tartó állami kereteknek, hiszen az állampolgárt megillető önrendelkezési jog tartalma éppen abban teljesedik ki, hogy jogában/szabadságában áll eldönteni, hogy milyen módon és formában élje az életét, azaz joga van dönten a saját sorsa felett.

A perbeli tényállás szerint egy férfi és nő között fennállt kapcsolatból *a férfi gyermekvállalás iránti akaratának a nő által sem vitatott hiányában* szülte meg a nő a gyermekét. A gyermek 5 éves korában az alperes nő az illetékes gyámhatóság előtti nyilatkozatában a felperes férfit apaként megnevezte, melynek következtében a felperes apai/szülői státuszba került annak minden anyagi és erkölcsi következményével együtt.

A felperes férfi keresetet terjesztette elő, melyben annak megállapítását kérte, hogy az alperes az - Alaptörvény II. cikkében védett - emberi méltósághoz való jogon keresztül érvényesülő önrendelkezési jogát sértette azzal, hogy a szülői (apai) minőségéről az ő hozzájárulása nélkül, ill. gyermekvállalási szándéka ellenére egyoldalúan döntött.

A felperes álláspontja szerint a jogsérelme az alperes által a gyámhatóság előtt tett nyilatkozattal következett be, hiszen az apasághoz fűződő kötelezettségei ezen nyilatkozat következtében álltak be.

A Kúriát is megjárt ügyben a bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alperes nő gyámhatóság előtt tett nyilatkozata, azaz jogi igény érvényesítése nem jogsértő, hanem éppen jogkövető magatartás, mivel azt az apasághoz kapcsolódó kötelezettségek érvényesítése érdekében tette, így alperes - annak ellenére, hogy ismerte és nem vitatta a felperes önrendelkezési szabadsága keretében hozott nemleges döntését - nem sértette meg a felperes emberi méltóságát.

Az ítélet indokolása több gondolatot is felvet.

Tény, hogy a nemi kapcsolatok elenyésző hányada létesül az utódnemzés céljával, mint ahogy az is, hogy - védekezés ellenére - nem kívánt terhesség jöhet létre.

Ma Magyarországon egy gyermek megszületése - a 48/1998.(XI.23.) AB határozatban foglalt női önrendelkezési jog egyik megnyilvánulásának, a terhességről való rendelkezés szabadságának a következtében - alapvetően a nő döntésétől függ.

Ezt igazolja a terhességmegszakítás hazai szabályozása: még házasságban élő nő esetében sem kell a férj hozzájárulása a beavatkozáshoz. Ad absurdum ugyanis előállhat az a helyzet, hogy a férj a feleségével ellentétben úgy dönt(ene), hogy vállalja a szülőséggel járó kötelezettségeket. Csakhogy a férfit erről nem kérdezi meg senki, érvényes nyilatkozatot ez ügyben egyetlen hatóság előtt sem tehet.

Álláspontom szerint a gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési jog lényegét tekintve a szülői státuszról való döntés szabadsága.

A nőnél a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény 5.§ (2) bekezdésében szabályozott válsághelyzet miatt kért terhességmegszakítás okát - emberi méltósága védelme miatt - maga az állam sem jogosult kutakodni, ennek következtében Magyarországon - tudomásom szerint - még nem volt olyan eset, amikor az állam arra kötelezett volna nőt, hogy szülje meg gyermekét.

Ezen haladó szellemű szabályozást a magam részéről támogatom, mert sajnos vannak olyan élethelyzetek, amikor egy nő - bármennyire is szeretné - nem tudja megtartani a magzatát, nem tudja vállalni az anyasággal/szülőséggel járó kötelezettségeket. Az állam - a nő önrendelkezési jogát tiszteletben tartva - az abortusz engedélyezésének lehetőségével mintegy „kiengedi” a nőt ebből a kötelezettségből.

A férfi és nő között fennálló fizikai-biológia különbözőség okán a férfinak értelemszerűen nincs ráhatása, ennél fogva tőle független körülmény, hogy egy gyermek megszületik-e avagy sem. Önrendelkezési jogának keretein belül azonban - álláspontom szerint elvitathatatlan - joga van arra, hogy a terhesség tudomására jutásakor - a nővel azonos módon - dönthessen: kíván-e gyermeket vállalni, azaz szülővé kíván-e válni vagy sem.

Abban az esetben, ha a nő a férfi önrendelkezési szabadsága okán hozott *nemleges* döntésének ismeretében mégis megszüli a gyermekét, a gyámhatóság előtt azonban nem nevezi meg és a gyermek 3 éves kora után is ún. képzelt apát jegyzetet be a gyermek anyakönyvébe, lényegét tekintve tiszteletben tartja a férfi döntését. Nincs jogellenes magatartás, nincs jogsérelem, nincs „kényszerszülőség”.

A hivatkozott próbaperben hozott ítélet indokolása szerint azonban akkor sincs jogellenes magatartás, amikor a nő annak ellenére nevezi meg a gyámhatósági eljárásban a férfit apaként, hogy pontosan ismeri annak önrendelkezési szabadsága részét képező, szülővé (apává) válni nem akaró döntését.

„Helyállóan állapította meg a jogerős ítélet, hogy a felperes apasága ténykérdés, amelyhez jogok és kötelezettségek tartoznak, amely kötelezettségek érvényesítése nem jelenti az apa önrendelkezési jogának sérelmét.”

A Kúria ezen álláspontja már első olvasatra is elgondolkodtatott: lehet-e jogszerű, jogkövető az a magatartás, amely egy másik embert az emberi méltósága keretében hozott döntését tiszteletben nem tartva „belekényszerít” egy olyan státuszba, melyet nem akart és amely erkölcsi, anyagi hátrányt okoz neki?

Mint már korábban kifejtettem, a gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési jog lényegi tartalmát tekintve a szülői státuszról való döntés szabadsága.

A nők esetében ez a szabadság nem csak a terhesség, hanem még az élveszülés bekövetkezése után is definiált. Ugyanis a nő, amennyiben - a terhességét megtartva - a szülése után mégis úgy dönt, hogy nem kíván szülővé válni, jogszerűen örökbe is adhatja gyermekét. Esetében tehát az anyaságához, mint *tényhez* nem tartoznak olyan kötelezettségek, amelyeket az ítélet indokolása szerint az apának - még ha ezzel ellentétes döntést is hozott - viselnie kell. A nő tehát nem csak a terhessége 12. hetéig, hanem még az élveszülése után is „önrendelkezhet” szülői státuszát illetően ellentétben a férfival, akitől ez a jog gyakorlatilag elvonódik.

Ide kívánczik a hazai szabályozás azon anomáliája is, mely a férfiak további kiszolgáltatottságát, egyenlőtlenségét egyértelműen igazolja. Ha egy férfi szeretne meggyőződni arról, hogy a gyermek tőle származik-e, de ezt a nő nem akarja, adekvát státusz hiányában nincs lehetősége a perindításra.

A PTK IV. Könyv 4:113.§ (1) bekezdése alapján apaság megállapítása iránt per indítására az *apa* jogosult. Ez a gyakorlatban azt a helyzetet idézheti elő, hogy a férfi felperesi pozícióban - annak ellenére, hogy nem tudja, hogy ő-e a biológiai apa - csak *apaként* indíthat pert, a bíróság pedig nem vitatja az apaságát (hiszen eleve ebben a státuszban van), nem rendel ki szakértőt ennek bizonyítására, hanem elfogadja és megállapítja, hogy a felperesi férfi az apa. Apává válhat DNS vizsgálat nélkül.

Az előzőekből látható tehát, hogy ha egy - a nővel házasságba nem élő - férfi akár akar, akár nem akar szülővé válni, státusza a nő döntésétől függ. Ezen ténytet támogatja alá az új Polgári Törvénykönyv Negyedik Könyve 4:110§ (5) bekezdése, ami fenntartotta azt a korábbi szabályozást,

mely szerint a nő (anya) gyámhatóság előtti „jogszerű” nyilatkozata önmagában elegendő ahhoz, hogy - az anyakönyvbe való bejegyzés után - automatikus apai/szülői kötelezettségeket keletkeztessen a férfira nézve szemben az apai elismerő nyilatkozattal, melynek érvényességéhez szükséges a nőnek (anyának) a hozzájárulása.

Mit is jelent ez konkrétan?

Hiába ismert (és akár nem is vitatott) a férfi nemleges döntése, a jogalkotó „asszisztálása” mellett a férfi alaptörvény által védett jogát tiszteletben nem tartva a nő - a hivatkozott ítélet indokolása szerint - jogszerűen apai (szülői) státuszba „nyilatkozhatja” a férfit. Felkeresi a gyámhatóságot, jegyzőkönyvbe diktálja a férfi nevét, és a gyermek abszolút prioritást élvező jogaira hivatkozással beindul a hivatali gépezet. A férfinak két lehetősége van: vagy teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tesz megkímélve magát a megalázó és igencsak költséges pereskedéstől, vagy - pl. alkalmi kapcsolat miatt - nem ismeri el magáénak a gyermeket, ebben az esetben azonban a nő kérésére apasági pert indít ellene a gyámhatóság. Amennyiben a gyermek biológiailag tőle származik, vagy így, vagy úgy, de szülői státuszba kerül.

A már korábban említett egyenlőtlenséget bizonyítja, hogy a férfi kérésére nem indul el az eljárás. Abban az esetben ugyanis, ha - bizonytalanságát eloszlatandó - kifejezetten kéri a gyámhatóságtól, hogy indítson pert ellene annak tisztázására, hogy ő-e a biológiai apa, a gyámhatóság elutasító választ közöl. A férfi kezdeményezését elutasító állami magatartás - érdekes módon - ebben az esetben nem sérti - a Pécsi Ítéltábla által is hivatkozott, az alperesi nő gyámhatóság előtt tett nyilatkozata jogszerűségét alátámasztó - a gyermeknek a származása megismeréséhez való jogát.

Az előzőeket elemezve kijelenthetjük, hogy a férfi sorsa az állam és a nő közötti „jogügylétté devalválódik”, melynek a férfi minden anyagi és erkölcsi következményét tűrni köteles. Ez egy jogállamban véleményem szerint megengedhetetlen.

Ehelyütt tartom fontosnak elmondani, hogy ennek a cikknek a megírását az elmúlt évek során személyesen megismert azon élethelyzetek indukálták bennem, melyekben akaratuk ellenére apává tett férfiakkal találkoztam. Az érintett férfiak között volt érettségi előtt álló fiatal, 20-as évei elején járó ismerkedési fázisban lévő, házasságban élő „megtévedt”, a társát kereső 30-as és jó egzisztenciával rendelkező (akár nagypapakorú) elvált, stb. Tulajdonképpen lefedték a magyar férfitársadalom majdnem egészét. Különböző életutak, a sorsuk azonban egy ponton közös: *kényszerapává/kényszerszülővé* váltak.

A társadalmi előítéleteken túl az adekvát jogszabályok és a jogalkalmazás is nagy valószínűséggel közrejátszik abban, hogy sokan közülük visszatérő büntudat- és szégyenérzést, megalázottságot élnek át, depresszióval, alkoholizmussal, vagy az életminőséget nehezítő egyéb

függőségekkel küzdenek, számos esetben anyagilag is ellehetetlenültek. Ezeknek a férfiaknak a tartásdíjfizetésén kívül semmilyen kötődése, kapcsolata nincs a gyermekekkel. Elmondásuk szerint a kényszerszülőséggel olyan lelki terhet kaptak, amelyet egy életen keresztül cipelnek magukkal.

Tapasztalataim alapján határozottan állítom, hogy a látencia miatt a jelenség sokkal több férfit érint ma Magyarországon, mint amit e sorok olvasói elsőre gondolnának.

Az alapkérdést vizsgálva óhatatlanul felvetődik, hogy akkor mi a tartalma a férfiakat is megillető gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési szabadságnak? Hol és milyen módon tudja gyakorolni ezt az - egyébként senki által nem vitatottan őt megillető - alapjogát ma Magyarországon egy férfi, ha soha, semmilyen formában nem kérdezi meg tőle az állam, hogy akarta-e, vállalja-e a gyermek nevelésével, tartásával járó azon kötelezettségeket, amelyek viselése alól a nőnek több esetben is felmentést biztosít? Ha a nő gyámhatóság előtti nyilatkozata minden esetben jogszerű, akkor ki követi el a jogsértést? Talán maga az állam?

Miért nincs lehetősége egy férfinak válsághelyzetre hivatkozni? Egészen biztos vagyok benne, hogy egy férfi életében is lehet olyan lelki megrendülést, ill. társadalmi ellehetetlenülést okozó helyzet, mint amire a nő a terhességmegszakítás iránti kérelmében hivatkozhat az anyasággal/szülőséggel járó kötelezettségeket felvállalni nem tudva, illetőleg ami miatt a nő fájdalmas örökbeadás mellett dönt.

Ide kívánczik, hogy bizonyos - nagyon ritka, de a jogszabályokból levezethető - esetben maga az örökbeadás is a nő döntésétől függ: amennyiben a (egyedül élő) nő/anya a szülés után örökbe kívánja adni gyermekét, természetesen nem nevezi meg az apát, így gyakorlatilag a férfi hozzájárulása nélkül, egyedül dönthet a gyermek sorsáról. Ebben az esetben a magát biológiai apának gondoló férfi, ha szeretné felnevelni a gyermeket, önrendelkezési jogát csak költséges pereskedés útján tudja érvényesíteni. Az külön bonyolítja a helyzetet, ha a per megindulása előtt már megtörtént az örökbeadás.

A tárgyalt jog konkretizálása érdekében beadvánnyal fordultam az Alapvető Jogok Biztosához, aki válaszában azt az álláspontját hozta a tudomásomra, hogy „a férfi önrendelkezési szabadsága éppen abban teljesedik ki, hogy szabadon eldöntheti, kíván-e nemi életet élni: a nemi élet következményeiért azonban mindkét nem felelősséggel tartozik.” Ez az okfejtés - amellett, hogy nem harmonizál pl. az abortuszra vonatkozó jogszabállyal - összecseng a perben eljáró Kaposvári Törvényszék álláspontjával: „a felperes az önrendelkezési jogát a gyermekvállalással kapcsolatban akkor gyakorolta, amikor önkéntesen, kényszerszertől mentesen szexuális kapcsolatot létesített”. A Pécsi Ítéletábla ezen okfejtéssel azonban nem értett egyet. Ítéletének indokolása szerint a férfi utódvállalásra vonatkozó önrendelkezési joga egyetlen esetben sérülhet: amennyiben a vele nemi kapcsolatot létesítő nő megteveszti őt a nemző képességét illetően, tudván arról, hogy a férfi ellenzi az utódnemzést. A Kúria az Ítéletábla ezen indokolásával sem értett egyet, azt

azonban - a kereseti kérelmen való túlterjeszkedés tilalmára hivatkozva - nem fejtette ki, hogy a férfi gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési jogát milyen keretek között, milyen formában lett volna jogosult gyakorolni. Ismereteim szerint a tárgyalat per volt az egyetlen olyan per Magyarországon, amelyben a bíróságoknak a jogfejlődés szempontjából lehetősége lett volna, hogy egy Alaptörvényben nevesített jogot a férfiak esetében is konkrét tartalommal töltsenek ki. Mivel továbbra sincs mérvadó gyakorlat, ezért ebből kifolyólag a jogsértés esetei sem definiálhatóak.

Az önrendelkezési jog tartalmát jelentő „*dönthet a saját sorsa felett*” mindennapokban nyomon követhető sérelmét a döntésük ellenére apává/szülővé tett férfiak tekintetében az alábbi következmények igazolják:

- képzelt apa bejegyzése esetén a nő a gyermek nagykorúvá válásáig bármikor meggondolhatja magát és apaság megállapítása iránti per indítását kérheti a gyámhatóságtól, ezzel gyakorlatilag évekig bizonytalanságban tarthatja a férfit. (149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 60.§)

- a férfi gyámhatóság előtti megnevezésével - ha azért nincs apai elismerő nyilatkozat, mert a gyermek származása nem egyértelmű - apaság megállapítása iránt megindul a per. Ebben az esetben is a nő/anya intelligenciájára van bízva, hogy beleegyezik-e a gyermek származásának peren kívüli költségkímélőbb tisztázásához, mert ha nem, akkor - megvétől függően - akár félmillió forint is lehet a kirendelt szakértői intézet díja. (Pp. 177.§ (3) bekezdés.)

- a nő a tartásdíjat a férfi önkéntes teljesítése ellenére teljesen jogszerűen le is tiltathatja a férfi fizetéséből, melynek a mindennapi életben egyéb hátrányos következményei lehetnek a negatív megítélésen kívül. (pl. banki kölcsön igénylésénél) (Vht. 17.§)

- a nő akár évente pert kezdeményezhet a tartásdíj felemelése iránt, így ezen a jogcímen ki-be járhat a férfi életébe.

Ezekkel az életszerű példákkal is szerettem volna bizonyítani, hogy egy nem önként vállalt szülő/apai státusznak milyen anyagi és pszichés kihatása van a férfi későbbi sorsára.

A rendelkezésekre álló hivatalos álláspontok összegzésekként arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy az emberi méltóságnak, mint kiemelten védendő alapjognak a gyermekvállalás kérdésében való döntés tekintetében a tartalma nem azonos a férfiak és nők esetében, ami a jogegyenlőség alapkövetelménye miatt erősen aggasztó. A férfiak esetében tulajdonképpen nincs is pontosan meghatározott tartalma, ezért ténylegesen nem gyakorolható. Az is érdekes körülmény, hogy mind a három eljárás bíróság más-más indokkal magyarázta azon - egyébként egybehangzó - végkövetkeztetését, hogy a nő gyámhatóság előtti magatartása mindig jogkövető, hiszen azt az apai kötelezettségek érvényesítése érdekében teszi.

A nő magatartásának mindig jogkövetővé minősítése számomra a legpregnansabb bizonyítéka annak, hogy a férfiak esetében ez a jog csak a deklaráció szintjén létezik.

Az sem érthető pontosan, hogy a törvényhozás, a jogalkalmazás és az alapjogok védelmét ellátó biztos miért nem tanúsít olyan méltányos magatartást a férfiakkal, mint a nőkkel szemben. Kijelenthető, hogy amíg ma Magyarországon egy nőnek az állam több esetben is tiszteletben tartja az emberi méltóságán keresztül érvényesülő, gyermekvállalás kérdésében való önrendelkezési szabadságát, addig a férfiaknak egyetlen esetben sem. A nőknél mindig döntés kérdése a szülővé válás, a férfiaknál sok esetben kényszer. Az anyai kötelezettségek viselése alól ad „felmentést” az állam, az apai kötelezettségek viselése alól nem.

Úgy vélem, hogy az Alaptörvényben deklarált jogegyenlőség maradéktalan megvalósulása érdekében - nemcsak szakmai, hanem női szemmel nézve is - mindenképpen szükséges és időszerű lenne a férfijogok tekintetében ennek az évtizedek óta fennálló anomáliának megszüntetése.